

Jelenetek Kormos Anett:
egy család életéből Ingyen színház
 Kairosz Kiadó, Bp., 2006.

Az elsőkönyves szerzőknek kijáró bizalmatlansággal és gyanakvással vettem kézbe Kormos Anett kötetét. Az első benyomás kifejezetten kellemes: kézhez simuló francia ötös, ízléses borítóval, szép szedéstükörrel, egységes betűképpel. Talán csak a papír túl vékony: átütnek egymáson az oldalak, de nem bántóan. Támogató nincs feltüntetve, ezek szerint a Kairosz Kiadó olyan fontosnak tartotta a szerző útra bocsátását, hogy kockázatot is mert vállalni.

A hátsó borító ajánlója viszont nem csinál túl nagy kedvet a könyvhöz; mintha nem is Kormos Anett prózájáról, hanem csak annak ürügyén beszélne szeretetről, emberi kapcsolatokról. És mintha az első borítón látható gyönyörű Van Gogh valami egészen másról szólna. S másképp.

Ami elszomorít: bár láthatólag novelláskötetről van szó, tartalomjegyzék nincs. Pedig – lévén a könyv 228 oldalas – háromnegyed ívet kidobtak a nyomdában: arra bőven elfért volna, a tájékozódást segítő, a mutató.

A könyv elolvasása után nyilvánvalóvá vált: a már nem jogdíjas Van Gogh inkább jobb híján került a borítóra, nincs sok köze Kormos Anett prózájához. A tartalomjegyzék ügyében viszont elbizonytalanodtam: csak nem szándékosan maradt el? Miként a műfajmegjelölés is mind a hátsó borító ajánlójában, mind a címlapon? Az ugyanis nyilvánvaló: szerzőnk nem különálló novellákat írt, az *Ingyen színház* legalábbis novellafüzér. Ha nem regény.

Persze inkább nem: az egyes írások nem annyira metonimikusan, a történetbonyolítás szintjén kapcsolódnak egymáshoz, mint inkább csak a visszatérő szereplők és ismétlődő díszletek révén. Egy-egy novella: egy-egy pillanatkép, az idő szűk metszete, igazi történés nélkül. Pontosabban: ami fontos, az a szereplők belső életében, lelkében történik. Kormos Anett – s ebben (sőt még rövidmondatos prózastílusában is) Ferdinandy György rokona – nem annyira mesél, mint inkább jelenet. (Miként a könyv címe, a cikluscímek is színházi előadásra utalnak: *Főszereplők, Mellékszereplők, Statiszták, Díszlet, Páholy*.)

A dikció: darabos, szaggatott. Filmszerű, de a ma divatos egy szem kézikamera módjára az: nincsenek síkváltások, többnyire mindent egyetlen szubjektum nézőpontjából látunk. Ez a szubjektum általában az elbeszélő, akiről külön történetekben megtudjuk először, hogy Kormos, aztán meg hogy Anett. Önéletírás? Erre utaló reflexió nincs a szövegben. De igazában önéletrajzinak sem mondanám a könyvet: tulajdonképpen mindegy, kivel, kikkel történik mindez. E novellák modelleznek:

ismerős élethelyzeteket, az emberi kapcsolatok pillanatokba sűrűsödő jeleneteivel. Többnyire pontosan, lényegre törően és izgalmasan.

A darabos, szaggatott dikciót mondhatnám zaklatottnak, idegesnek is, ha nem érezném, hogy kiszámított, tudatos. De nem művi: művészi. Kormos elemeire bontja a mondatot, tagmondatokra, szó szerkezetekre, szavakra. S ugyanígy elemeire bontja a bekezdést: gyakran egyetlen mondat alkotja. Vagy egyetlen szó. Ez a szaggatottság jól kiszámított hatáselem. Egyrészt a történetmondást lendíti ki szokványos menetéből, a mondatokat téríti ki várható irányukból, így hozva létre – egyetlen szubjektumon belül – nézőpont-, pontosabban attitűd-váltásokat. Másrészt az irónia, a humor vagy éppen a szemérmesen leplezett szomorúság, indulat vagy harag érzékeltetésére szolgál.

A kötetnyitó *Apám puskája* bevezető mondatai (7.) is így játszanak a viszonyulással – talán nem is elsősorban az elbeszélőével, hanem az olvasóéval:

Apám nem nagyon szereti a fegyvereket.

De szereti a természetet, és szereti Fekete István írásait. Főleg a vadásztörténeteit. Márpedig aki Feketét olvas, annak szinte kötelessége néha fegyvert venni a kezébe.

Aztán letenni.

A címből megtudjuk, apának puskája van; aztán az első mondatból, hogy nem szereti a fegyvereket. Majd hogy szereti Fekete vadásztörténeteit. Hát vesz fegyvert a kezébe. Aztán leteszi. S így megy ez az egész történet folyamán: az apát látjuk puskával, de nem lő, löne, de nincs lőszer, van, de inkább mellélő, amikor mégis lő és talál, akkor meg... Nagyon ravasz előadásmód, amely kiválóan alkalmas a didaktikus magyarázatok elkerülésére. Miről is szól ez a novella? Igazából minden apáról: a felnőtt, gyermeket nevelő felelős férfiről, aki az agresszivitásra, uralkodásra, ölésre sarkalló ösztönei és kimerült meggyőződése (természetszeret, példamutatás a gyerekek előtt) kettős készítése között őrlődik. Vagy csak van. Az apává lett férfilelek örök meghasonlásáról, amit a gyermek kislány szemébe költöző elbeszélői perspektíva kis jelenetek cserepeit összerakva tud csak érzékeltetni, hisz nem lehetnek pontos szavai arra, amit érez, sejt, tud. Nagyon finom a történet zárlatának ironiája is: „A könyvtárszoba ajtaja mögött már nem lapul puska. Viszont készült egy újabb polc Fekete István vadásztörténeteinek.” (11.)

Kormos Anett szétdarabolt mondatainak alapeleme az ismétlés. Meg a fokozó jellegű ismétlés. Rögtön a második írás, *A konyha tündérei* (12.) így kezdődik:

Ismerem.

Úgy ismerem, mint a tenyeremet.

Mondhatnám azt is, úgy, mint a rossz pénz.

Sohasem funkciótlanok ezek az ismétlések: az író történetépítésének ez a fokozatos közelítés felel meg. Mintha írás közben kezdene tisztázódni a viszonya az elbeszélés hőséhez. Mintha mondatról mondatra, pontosításról pontosításra haladva tárulna föl, mintegy a nyelv, a történet mondódása által, az elbeszélőben is az a másik emberhez fűző érzelmi viszonyulás, ami egyébként az elbeszélőt alapvetően és elsősorban érdekli.

S ezekben a pontosításokban, ismétlésekben és fokozásokban, a mai prózanyelvhez képest üdítően gyakran használt szólásokban mindig ott bujkál valami fanyar (ön)írónia, vagy éppen szelíd, ritkábban kaján nevetés, humor. Olykor találó szójátékokra is alkalmat ad ez az elbeszélés-mód. (Csak egyet hadd idézzek: „Leonti órákig játszott egerével. Letette, az pedig megr próbált egerutat nyerni.” (*Macska–egér küzdelem*, 118.) S az elbeszélő, nem gyakran ugyan, de épp ezért annál feltűnőbben, a metafora optikájával nagyítja fel a jelenetek némely részletét. Nem egy képe lélegzetelállítónan pontos és érzékletes: „Mi pedig fájó torokkal hazudtunk” (*Hitet tépő rettenetek*, 26.) – érzékelteti e mondat, hogy a gyerekeknek még a kegyes hazugság is milyen nehéz, utalva egyszersmind arra is, hogy fáj a szívük a börtönbe zárt apa és a kétségbeesett, kegyes hazugságra szoruló anya miatt. A nagymamáról megtudjuk, hogy „mert füle még kérte a lármát, egy-egy mondatával becsalta Borcsát a veszekedés zsákutcájába.” (*Az anyagyilkos*, 36.) „Nem szeretünk aludni. Féltünk, hogy lemaradunk valamiről. Hogy amíg mi álmodunk, a világ lábujjhegyre áll, és csendben odébb settenkedik” (201.) – ragadja meg a minden gyermek számára ismerős pillanatot a *Játék és varázslat*. Különösen szép a *Kopaszvár* befejezése: „... három kis bokor csupán, melyek egymás hátán könyökölve próbálják késleltetni a földre hasalásukat.” (157.)

A novellafüzér egyik kulcsszereplője – természetesen az elbeszélő mellett – az apa. Akár hőse, akár statisztája egy jelenetnek, a kamera órá fókuszál, a háttérből is kiemelkedik. Az anya az elbeszélőt is kevésbé nyűgöző, ám szintén főszereplő. S felejthetetlen mellékszereplők és statiszták válnak egy-egy jelenet hőseivé. Különösen emlékezetes a névtelen macska, a kutya és az öt gyötrő macska (*Herkules és Daszkó*), *Orpheus*, a versenylo, *Cuni*, a szarka... Vagy az emberek közül a *Székelylek*, *Bótos Laci*, *Az asztalos*... Érdekes módon a közelmúlt, a kollégiumi élet figurái kevésbé tudnak egyedivé, sajátossá válni, legfeljebb különccé és kolonccá. Az a – nem a mondatokban, hanem az ábrázolásmódban rejlő – finom líraiság, rejtett bensőségesség és visszafogott drámaiság, ami az írások egyik legnagyobb erénye, a gyerekkori világ elmúltával eltűnik, ezekben a Kormos Anett-i eredetiség is elhalványul.

Kiváló arányérzékre vall, ahogy a szerző a banális, mindennapi történetet és a különös, szokatlan, bizarr

eseteket egyazon átéltséggel és – ennek ellenére: – józan reflektáltsággal tudja előadni. A magányos, veszekedő, az unokáknak pénzt dugdosó nagymama vagy az elkapott egeret a gazdi láttára a szájából kiengedő macska története egyazon hangsúlyt kap azáltal, hogy Kormos a hétköznapit is valami egészen újként, illetve a bizarrt is teljesen természetesként tudja láttatni.

A szerző a titokkal, rejtéllyel is remekül tud bánni. A könyv egyik kulcstörténete az apa börtönbe kerüléséről szól. Azt azonban itt is, a későbbiekben is – hisz több novella is visszautal ide – hiába várjuk, miért is ítélték el. Mint ahogy az egyik macska rettenetes betegségét sem tudhatjuk meg – ezt az elbeszélő is közli velünk (kissé körülmenyesen). Az *Ingyen színház* az elbeszélő és az olvasó fokozatos beavatódása egy család világába; ám nem-hogy az olvasó, az elbeszélő sem lehet minden tudás birtokosa, mert a beavatás az emlékezet terében megy végbe, mintegy utólagosan, a kívülkerülés, elidegenedés állapotában, azt mintegy ellensúlyozni akarván. A *Páholy* cikluscím is arra utal, hogy immáron felnőve, a gyermekkor történeteit elhagyva az elbeszélő mintegy kiszorul a színpadról, páholyból figyeli a történeteket, érdeklődő kívülállóként. Ha innen nézzük, akkor e novellafüzér nevelődési regény is: annak története, ahogy a gyermek birtokba veszi a világot, ismerőssé válik, aztán lassacskán, felnövekedvén, otthagyja, kiszorul belőle, átlép egy másik világba. A bensőségességet, az átélés melegségét felváltja a kívülről szemlélő tárgyilagossága. Az utolsó történet – *Ünnep nálunk* – épp erről szól: az otthonlét, a családhoz, szüleinkhez tartozás ideiglenességéről, az ebből származó konfliktusokról, érzelmi megrázkódtatásokról.

Elsőkönyves szerző esetében fontos volna szólni a hibákról is. Vannak. Az egyik legfőbb veszély, hogy Kormos Anett remekül el tudja kezdeni és remekül be tudja fejezni a történeteit – olykor ismétli is a jól bevált technikákat. Néhány novella – a *Janó*, *Macska–egér küzdelem*, *A névtelen macska*, *Gazdag karácsony* – befejezése szájbarágós, kioltja a feszültséget. Olykor az elbeszélő nem tud ellenállni az olcsó humornak (mint az *Orpheus*ban: „Alig lehetett elszakadni mellőle, olyan jó volt nézni. Persze, ha három és fél mázsájával pusztá figyelmetlenségéből rálépett az ember lábára, az azért serkentette az elszakadás vágyát.” 140.) Néha félresiklik a mondat, mint a 186. oldalon, ahol a „mélydekoltázsú” és jelzőtársai nyelvtanilag az „ismeretlen férfi”-ra vonatkoznak. De nem sorolom tovább. Ezek eltörpülnek amellest, hogy Kormos Anett könyve izgalmas, szívderítő olvasmány. Hogy nem csak stílusa van: történetei is vannak. Hogy nem csak történetei vannak: van látomása is, az *egésről*. Az *Ingyen színház* pályakezdsnek több mint ígéretes.

Nagy Gábor